

1JULI 2000 Toespraak van dr. F. van der Ploeg,

staatssecretaris van Cultuur, ter gelegenheid van de Herdenkingsbijeenkomst

Nederlands Slavernijverleden.

Dames en heren,

In het Nederlands Scheepvaartmuseum in Amsterdam hangt een schilderij van een gezicht op Paramaribo uit 1797. Wie het geschilderd heeft is niet bekend. Wat is er op te zien? Het fort Zeelandia, grote schepen voor de kust, statige Hollandse huizen op de achtergrond, het Gouvernementsplein, en voor tweederde natuurlijk een echte Hollandse lucht uit de Nederlandse landschapstraditie. De schepen die er liggen zijn West-Indiëvaarders. Maar ze zijn absoluut onherkenbaar als slavenschepen. Toch liep één van die schepen tussen 1750 en 1772 twaalf keer binnen in Paramaribo met in totaal ruim vierduizend slaven aan boord van wie er onderweg 254 waren gestorven. Dit schrijft Susan Legêne in haar proefschrift over de beeldvorming van het westen over niet-westerse culturen. Het beeld dat het Nederlandse publiek kreeg voorgeschoteld van 'De West' was vooral mooi en exotisch. Die onzichtbaarheid van de slavernij voor het Nederlandse oog, vind ik een fascinerend fenomeen. Aan de schepen zelf was in Nederland ook niets te zien, want ze werden geladen met goederen die konden worden geruild tegen slaven. Voor de Afrikaanse kust werden het beneden- en tussendek door de scheepstimmerman vertimmerd voor de nieuwe lading: slaven. Wanneer de slaven eenmaal van boord waren gebracht in Suriname, werden de schepen schoongemaakt en opnieuw vertimmerd tot koopvaardijship om met suiker en andere koloniale producten terug te keren. Op deze manier werd de slavernijgeschiedenis net zo onzichtbaar als de wijze waarop de statige gevels in Middelburg en Veere zijn gefinancierd met de opbrengsten van de slavenhandel.

Tot aan de dag van vandaag duurt die onzichtbaarheid in zekere zin voort. Want de geschiedenis van de slavernij past niet in het veelgeprezen zelfbeeld van Nederland als de van oudsher tolerante en progressieve natie. In onze cultuurinstellingen werd dat beeld gepresenteerd: Nederland als energieke handelsmacht op alle zeeën, slaven als kinderlijk en dankbaar, de West als een natuurparadijs. Het andere verhaal dat bij diezelfde schilderijen verteld moet worden, de dwangarbeid, de barbaarse praktijken, de kille economische berekening van de menselijke handelswaar, begint nu pas een plaats te krijgen in onze instellingen. Het zelfbeeld is aan erosie onderhevig.

Onzichtbaar. In ieder geval in het historisch *bewustzijn* van Nederland. Want de sporen zijn er wel, 137 jaar na de afschaffing van de slavernij zijn ze nog goed zichtbaar voor wie ze wil zien. In onze collecties in musea en archieven hier en overzee. En in Ghana als toeleverancier voor onder andere Zeelandia. Ooit was daar een fort Amsterdam, een fort Nassau en een fort Oranje. De Nederlandse hoofdkwartieren van de slavenhandel in El Mina, een uurtje rijden van Accra, kunnen nog bezocht worden.

In 1482 werd El Mina door de Portugezen gebouwd, in 1637 door de Nederlanders op de Portugezen veroverd. Een fort, een kasteel, groot en wit, omgeven door kokospalmen en een blauw-groene zee. Aan de voet ervan ligt een Afrikaans vissersdorp, dat nog maar weinig sporen vertoont van de één en twintigste eeuw. Wie binnentreedt en rondloopt kan zien dat dit sprookjespaleis een macabere machine in mensenhandel geweest is.

Behalve de aangename vertrekken van de Nederlandse gouverneur en de bescheidener onderkomens van de officieren en de manschappen zijn er kelders. In die kelders werden de slaven voor ze op de schepen gedreven werden gevangen gehouden. Met honderden mensen opééngeperst, stonden ze daar vaak dagenlang. Zitten was niet mogelijk. Er was

slechts een klein gaatje in de muur of in het dak. De vrouwenvertrekken waren iets ruimer, met meer licht. Dat was makkelijk voor de gouverneur en de officieren. Zij hadden via een speciale ingang direct toegang tot de vrouwenvertrekken.

Het wordt tijd dat we die verhalen wel/ gaan vertellen ,en dit verleden zichtbaar gaan maken met het materiaal dat we hebben . Helaas is dat materiaal vaak gekleurd door het perspectief van de overheerser . De mensen die het ons zouden kunnen vertellen wat het was om in slavernij te leven, zijn lang geleden gestorven. Wel zijn enkele klein- en achterkleinkinderen van deze mensen nog in leven. Ik vind daarom, dat we haast moeten maken met het vastleggen van de verhalen die zij van hun grootouders gehoord hebben. Zodat deze getuigenissen deel uit kunnen maken van het opnieuw beschrijven van deze lelijke periode in onze geschiedenis.

Want dat is nodig: In een klas waar in onze multiculturele samenleving kinderen van Antilliaanse, Surinaamse en Afrikaanse herkomst zitten wordt de rol die Nederland heeft gespeeld in de slavenhandel en slavernij niet besproken.' *We are here, because you were there*', is tot nu tot geen gespreksstof.

Dames en heren,

Het is een stap in de goede richting dat de rol van de Westindië-vaarders over een jaar wel zichtbaar zal zijn in het Scheepvaartmuseum. Dat via de website "Vrij van Slavernij" van het Algemeen Rijksarchief in Den Haag en het Nationaal Archief van Curacao, met daarop de registers van vrijgekochte slaven, inclusief hun nieuwe namen, mensen van nu op zoek kunnen naar hun herkomst.

Het Scheepvaartmuseum en het Algemeen Rijksarchief maken deel uit van een werkgroep waaraan ook het Wereldmuseum Rotterdam, het Tropenmuseum, het Afrikamuseum, het Museum Suriname , het Rijksmuseum voor Volkenkunde en het Zeeuws Museum deelnemen . Deze groep is vorig jaar gestart om tentoonstellingen, publikaties en educatieve programma's voor het onderwijs voor te bereiden die in de komende jaren rond ons slavernijverleden zullen plaatsvinden. Het Landelijk Platform Slavernijverleden is door een samenwerkingsverband met de genoemde musea en de Nederlandse Museumvereniging nauw bij de uitwerking van al die plannen betrokken. Het Platform zal de resultaten van de tentoonstellingen meenemen in het zogenaamde dynamische deel van het slavernijmonument. Dat dynamische deel is dus al een beetje in werking met dit samenwerkingsproject tussen musea, archieven, Platform en wetenschappers. Juist die dynamische dimensie van het monument zal zorgen voor de zichtbaarmaking en bewustwording van het slavernijverleden bij de Nederlandse bevolking om tot een gezamenlijke verwerking van dat verleden te komen. Een eerste verkennend onderzoek in het culturele en wetenschappelijke veld naar de mogelijkheden van een dergelijke dynamische dimensie is recentelijk afgerond. Het geeft aan dat daar in het culturele veld draagvlak voor is.

Dat de invulling van een dergelijk dynamisch monument op vele manieren denkbaar is, laat het onderzoek ook zien: op educatief terrein voor bijvoorbeeld het onderwijs, als kenniscentrum waar je van alles over slavernij aan de weet kan komen, als initiator van exposities over het thema in samenwerking met de musea en archieven, als verzamelpunt voor de verhalen van de nazaten van de slaven, als stimulator van vernieuwend onderzoek naar het slavernijverleden enzovoort. Mijn collega Van Boxtel en ik zullen ons blijven inspannen om juist voor dit dynamische deel op basis van een breed draagvlak bij de regeringspartijen financiële ondersteuning te verkrijgen. Niet voor niets heet het 'dynamische dimensie': het heeft de functie om ons wakker te houden en te werken aan een werkelijk multiculturele toekomst van ontmoeting en respect voor elkaar.

Maar allereerst moet er een fysiek monument komen, een plek waar iedereen op zijn manier deze geschiedenis kan herdenken. Iedereen, de verre nazaten van de slaven samen met de verre nazaten van de koloniale overheersers. Ik ben blij dat het monument nu een plek kan krijgen in de hoofdstad. Het moet een voor ieder aansprekend monument worden. Op een in het oog springende plek in Amsterdam. Een monument, dat tevens een kunstwerk is van grote artistieke waarde; Een nationaal symbool, dat weerklank vindt. Een

herinnering aan het verleden en tegelijkertijd een belofte voor de toekomst. Collega Van Boxtel en ik zullen met de gemeente Amsterdam onze uiterste best doen om te zorgen dat dit gedenkteken er zo snel mogelijk komt. De ondertekening van het convenant tussen gemeente en staat, waartoe wij hierna zullen overgaan, is daarvoor de eerste stap.